

desconeixem la seva programació global, les empreses, les companyies, els intèrprets que hi van participar. O per què virà el sentit de la societat civil barcelonina que a mitjan segle XIX l'abandonà per un de nou, el Liceu. Certament, el Teatre Principal era un teatre carregat de reformes (com el mateix Liceu) i amb una administració complexa. El Liceu neix lliure d'aquesta dependència i compta amb un tipus de soci d'una posició potser més elevada de la dels que van inaugurar el Principal el 1597. Breument, l'estudi i l'edició faciliten conèixer amb detall la història del Teatre Principal, imprescindible per acostar-nos a una renovació de la historiografia teatral de l'Edat Moderna, molt ben representada també per Albert Rossich amb *Del naixement del teatre modern al neoclassicisme (segles XVI-XVIII)* (2024).

PÉREZ-JORBA, Joan: *Itineraris d'avantguarda d'un català de París (1917-1920). Cròniques literàries, entrevistes i cartes*, edició i estudi introductori de Pilar García Sedas, Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 2024; «Filologia UB. Biblioteca».

PEP SANZ DATZIRA

Universitat Autònoma de Barcelona

josep.sanz@uab.cat

La literatura catalana de l'últim segle ha viscut moments d'un internacionalisme prou vistent tant des de la seva pròpia contemporaneïtat com des de la perspectiva crítica que ofereix el pas del temps. Contactes puntuals i casos concrets al marge, el Modernisme exemplifica a bastament la pruija transfronterera i multicultural dels escriptors, pintors, músics i artistes en general que van trobar, de manera preponderant a França (a París), no només la meca de la modernitat, sinó també l'àgora privilegiada des de la qual podien intentar eixamplar els límits del seu món i del seu art. Pocs anys després d'aquella embranzida del tombant de segle, el revulsiu que representen les avantguardes històriques ens situa, de nou, en un context en què l'intercanvi cultural (sens dubte desigual) entre la capital francesa i la catalana és part essencial de la pràctica literària del moment, al costat, és clar, dels contactes també decisius amb altres literatures europees.

Cal inscriure en aquest context el volum *Itineraris d'avantguarda d'un català de París (1917-1920). Cròniques literàries, entrevistes i cartes*, obra de Pilar García Sedas que parteix del treball més extens recollit a la tesi doctoral dedicada a Joan Pérez-Jorba que va presentar el 2022. El llibre comprèn, en primer lloc, un estudi introductori sobre l'activitat literària de l'autor estructurat a partir dels àmbits d'actuació en els quals va intervenir, que es defineixen seguint l'adscripció territorial de les revistes o diaris que van acollir la seva producció durant aquests anys. En un segon bloc, García Sedas edita els textos signats per Pérez-Jorba que

s'ocupen de la difusió i el comentari dels autors i dels aspectes més rellevants de les avantguardes en les literatures francesa i catalana. S'hi recullen, en tres apartats identificats amb la denominació dels punts de la introducció, els articles corresponents a l'«itinerari català», publicats a capçaleres com *El Poble Català*, *La Publicidad*, *El Día Gráfico*, *La Vanguardia*, *El Camí*, *Messidor* i *Terramar*; a l'«itinerari francocatalà», amb les col·laboracions a la revista *L'Instant*; a l'«itinerari francès», que compila les aportacions a *SIC* i a la *Revue de l'Époque* i, finalment, al brevíssim «itinerari castellà», que consta d'una única crònica publicada a *Grecia. Revista de Literatura*. Aquesta organització permet conèixer la voluntat d'intervenció de l'escriptor en diversos àmbits, que s'estudien a partir de «l'articulisme que itinaera [...] pels diferents espais de comunicació que acullen les seves pràctiques discursives en l'àmbit periodístic» (p. 37) i que donen compte dels seus interessos literaris lligats a les avantguardes. Finalment, en quatre apartats d'apèndix s'hi apleguen un text sobre tres obres d'Albert Briot, l'autor francès amb qui va tenir una relació literàriament més fructífera (annex I); la correspondència intercanviada amb Guillaume Apollinaire (annex II), així com les cartes que les plomes més representatives dels diversos moviments d'avantguarda —Louis Aragon, Blaise Cendrars, Paul Dermée, Raymond Radiguet, Pierre Reverdy, André Salmon i Philippe Soupault— adreçaren a Pérez Jorba (annex III). L'annex IV comprèn les cartes de l'autor adreçades a Joaquim Folguera, J. V. Foix, Josep M. Junoy i Tristan Tzara.

Tal com queda palès i justificat a l'estudi introductori, el qualificatiu que descriu millor l'activitat intel·lectual menada per Joan Pérez-Jorba, especialment durant el període del qual s'ocupa el llibre, és el de mediador, d'«agent de la transferència» en la terminologia d'Even-Zohar, (p. 35). Aquesta tasca de *passeur* entre el camp cultural francès i el català es materialitza, principalment, en les col·laboracions a les diverses capçaleres en les quals participa però no s'explica, en tot cas, sense el cercle de relacions i coneixences des del qual actua Pérez-Jorba. No és, només, un «ressenyador» de les novetats que fan forrolla en el *milieu* avantguardista, sinó que mira de transmetre als lectors la vivència de la «nova literatura» protagonitzada per aquells autors que troben en la subversió dels usos habituals del llenguatge i de la convenció mimètica la pedra de toc de la innovació literària en el context d'una Europa sacsejada per la Gran Guerra. En són exemple les peces «Les idees estètiques d'en Max Jacob» o «Paseando con Guillaume Apollinaire», que donen a conèixer aquests autors i les seves idees a partir del tracte que hi té l'escriptor català.

Enllà dels articles publicats en diverses plataformes, la seva tasca de mediació cristallitza en iniciatives motivades per aquest anhel de connectar totes dues literatures, com exemplifica de manera especial *L'Instant: Revue Franco-Catalane d'Art & Littérature* (1918-1919), que «naixia al servei de dues literatures nacionals en dos espais diferents i en dos contextos històrics singulars: una França que encara patia els estralls de la guerra [...] i una Catalunya immersa en una campanya autonomista» (p. 63). El cas d'aquesta publicació sintetitza els usos i les po-

tencialitats que s'associaven a les revistes com a plataformes de creació de discurs. Literari en aquest cas, però que indubtablement irradia les seves aportacions cap a altres àmbits. Per això, en els anys que ens ocupen, resseguir, com fa García Sedas, els diversos «itineraris» d'una figura clau del camp literari és una operació essencial per reconstruir i per entendre les mutacions constants de les pràctiques i els discursos artístics. L'erudició, l'amplitud de mires i el profund coneixement de les implicacions que tingué l'activitat mediatra de Pérez Jorba converteixen el volum de Pilar García Sedas en una referència ineludible per a l'estudi de les avantguardes històriques a casa nostra d'acord amb la perspectiva europea que pot explicar-les millor.

SOPENA, Mireia: *El somni més ambiciós. L'Editorial Selecta i la recuperació de lectors*, Catarroja: Afers, 2025.

IGNASI MORETA

Universitat Autònoma de Barcelona

ignasi.moreta@uab.cat

La història de la literatura s'acostuma a fer posant el focus en els textos i en els autors. Però el sistema literari inclou altres agents: els editors, els llibreters, els crítics... A *El somni més ambiciós. L'Editorial Selecta i la recuperació de lectors*, Mireia Sopena estudia a fons la tasca desenvolupada per l'editor Josep M. Cruzet (1903-1962) a Aedos i a la Selecta, dues editorials fonamentals per a les lletres catalanes durant la postguerra.

L'obra s'inicia amb una caracterització biogràfica de Josep M. Cruzet. Té l'interès d'oferir la «prehistòria» del Cruzet anterior a la guerra, també les vicissituds del seu pas a la zona nacional durant la guerra, el seu matrimoni, la relació amb la seva família política... i finalment el suïcidi el 17 de febrer de 1962 (segons algunes fonts, per un desengany sentimental). Ve a continuació la caracterització de la llibreria Catalònia i de les Ediciones Selectas, embrió de la Selecta, i el desplegament de la Selecta i les seves col·leccions. Sopena ofereix un viu retrat dels principals col·laboradors de Cruzet, entre els quals sobresurten Jesús M. Piña, Josep Miracle i Tomàs Tebé. Explica amb detall les característiques tècniques dels llibres de la Selecta: l'aposta inicial per l'enquadernació en pell i en tela, el pas a la rústica, els models estètics que tenien les diverses col·leccions en les diverses etapes... Ens assabentem, així, que les edicions d'obres completes en castellà de l'editorial Aguilar són un dels models de Cruzet per a la Biblioteca Perenne i la Biblioteca Excelsa, i que la col·lecció Austral d'Espasa Calpe i els llibres de butxaca de Penguin són models dels volums en rústica de la Biblioteca Selecta. Sopena també ens informa dels equilibris econòmics que fa Cruzet per sostenir les seves edicions, cosa que el duu a convidar els autors a renunciar a drets d'autor i